

Stratiomys longicornis (Scopoli, 1763), Suomelle uusi asekärpäslaji (Diptera: Stratiomyidae)

Harry Nyström & Jere Kahanpää

Kahanpää, J. & Nyström, H. 2016: *Stratiomys longicornis* (Scopoli, 1763), Suomelle uusi asekärpäslaji (Diptera: Stratiomyidae). [*Stratiomys longicornis* (Scopoli, 1763), a soldierfly new to the Finnish fauna (Diptera: Stratiomyidae)]. – Sahlbergia 22(1): 10–13.

The Soldier fly species *Stratiomys longicornis* (Scopoli, 1763) is reported from Finland for the first time. A single specimen was found on June 9, 2013 in southeastern Finland (Sa: Lappeenranta, Tuosa) near an industrial dump area that also functions as an intermediate depot for wood for the nearby paper mill. The specimen was photographed sitting on a cow parsley *Anthriscus sylvestris* surrounded by mixed habitats consisting e.g. of a grove, a spruce forest, mixed forest, roadside meadow plants, a stream and an artificial pond. A table of characteristic features as well as photographs of the five *Stratiomys* species known from Northern Europe are provided.

Harry Nyström, Oulu, Finland. E-mail: harrynystrom@gmail.com

Jere Kahanpää, Luonnontieteellinen keskusmuseo LUOMUS, Eläintieteen yksikkö, PL 17, 00014 Helsingin yliopisto. E-mail: jere.kahanpaa@helsinki.fi

Kärpässuku *Stratiomys* on keskikokoinen hyönteissuku: maailmasta tunnetaan tällä hetkellä noin 93 *Stratiomys*-lajia (Woodley 2011). Euroopasta on löydetty 11 lajia (Rozkošný & Knutson 2013). Suvun kärpäset ovat suurikokoisia ja värittään pääasiassa voimakkaan mustakeltaisia, vaikka joukkoon mahtuukin muutama tummempi, ilmeisesti tummia mehiläisiä jäljitteleviä lajeja (kts. Kuvat 3–5).

Kuva 1. *Stratiomys longicornis*. Sa: Lappeenranta 2013, kuvannut Harry Nyström.

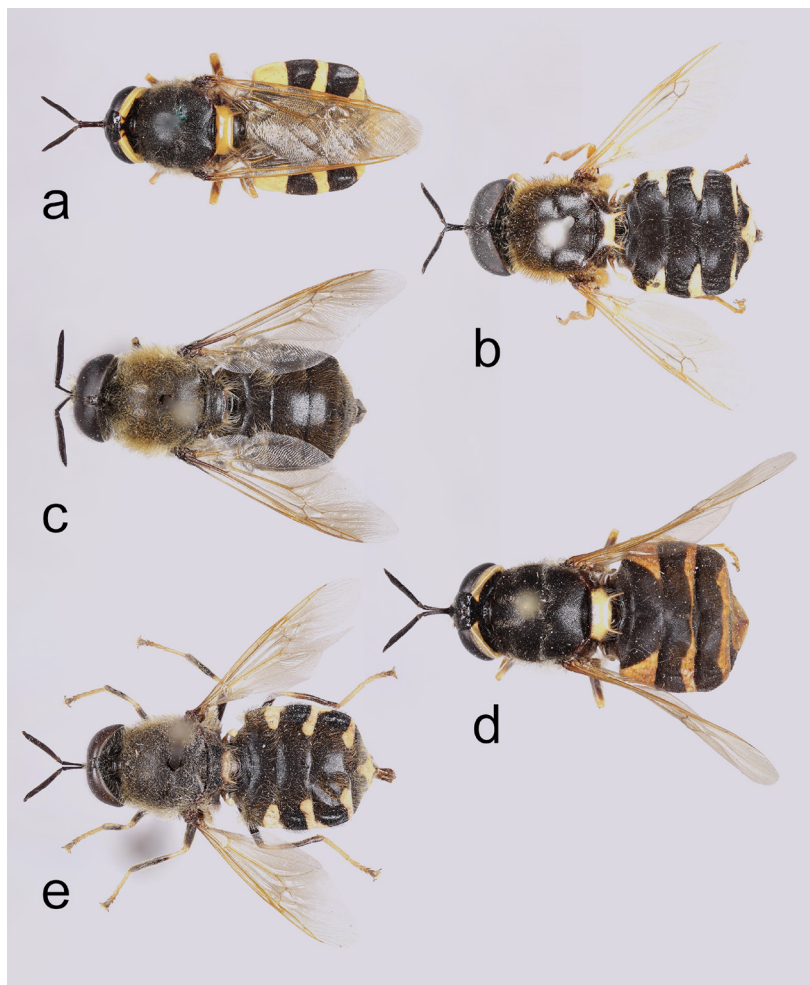
Kuva 2. *Stratiomys longicornis*. Sa: Lappeenranta 2013, kuvannut Harry Nyström.

Luonnossa aikuiset *Stratiomys*-kärpäset ovat yllättävän vaikeasti havaittavia, sillä lepäävät yksilöt peittävät osan kirjavasta takaruumiista siivillään. Lisäksi aikuisten elinaika on ilmeisesti lyhyt, joten vuosittainen lentoaika saattaa olla alle kuukauden pituinen. Parhaiten aikuisia löytää aurinkoisina ja tyyninä päivinä rehevien avokosteikkojen reunoilta, jossa ne istuvat matalassa kasvillisuudessa tai kukilla. Kukkista *Stratiomys*-aikuiset suosivat kasveja, joiden mesi tai siitepöly on helposti tavoitettavissa. Yleisimpiä ruokailukasveja lienevät sarjakukkaiset.

Aikuisista poiketen *Stratiomys*-toukat ovat pitkäikäisiä. Toukkakehitys kestää Keski-Euroopassakin kaksi–kolme vuotta ja meillä mahdollisesti pidempäänkin. Toukat elävät rehevillä avorannoilla vesirajassa useimmiten tiheän kasvillisuuden suojassa. Ne osaavat sekä uida että liikkua märän maan pinnalla ja jopa kiivetä pystysuoria pintoja pitkin. Tilapäistä kuivumista ne pakenevat kaivautumalla mutaan. Ravinnokseen toukat suodattavat mudasta pieneliöitä.

Stratiomys longicornis Suomessa

Suomen ensimmäinen yksilö löytyi satunnaisretken tuloksena 9.6.2013 Lappeenrannan Tuosan saarelta, alueelta, jolla kasvaa mm. koiranputkea, vadelmaa ja muuta kostean niityn kasvistoa. Lähellä sijaitsee teollisuuskaatopaikka, jota käytetään myös puiden välivarastokenttänä, ja jolla on puro, useita oja, kosteita painanteita, pieni rehevä tekolampi sekä pari muutakin seisovan veden lampareita. Paikan ympärillä on sekametsää, lehtoa, tienpientareen niitty- ja ketokasvillisuutta, kuusikko ja mm. sähkölinjan matalaa aluskasvillisuutta. Lisäksi saarta ympäröi Pien-Saimaan vesistöalue, joten lajin akvaattisille toukille löytyy runsaasti hyvää elinympäristöä.

Kuva 3. *Stratiomys*-lajeja päältä. *S. chamaeleon* (a), *S. equestris* (b), *S. longicornis* (c), *S. potamida* (d), *S. singularior* (e).

Koska satunnaisretken tarkoitus oli valokuvaus työmatkan päätteeksi, oli varustus puutteellinen, eikä mukana ollut haavia tai edes keräyspurkkeja. Aamupäivän pari tuntia kestäneen retken loppupuolella, hiekkatien varrella, huomio kiinnittyi jo kaukaa koiranputkella istuvaan, isolta kukkärpäseltä näyttävään yksilöön. Yksilöä lähestyttäessä määrittys tarkentui asekärpäseksi, mutta laji ei tuntunut lainkaan tutulta. Muutamien kuvien (Kuvat 1 ja 2) jälkeen yksilö yritettiin pyydystää pelkillä käsillä, mutta yritys epäonnistui odotetusti, eikä yksilöä enää löytenyt.

Kuvat unohtuivat aluksi arkistoon näyteyksilön puuttumisen vuoksi, mutta kun niihin palattiin alkuvuodesta 2014, kaava vei lajiin *S. longicornis*. Ensimmäiset tiedustelut herättivät kiinnostuksen asiantuntijoissa, mutta siitä huolimatta asia unohtui taas vuodeksi. Lopulta Antti Haarto näki kuvat Hyönteisviikonlopun 2015 aikana, ja totesi, ettei laji ole ainakaan *S. singularior*. Sen innoittamana kuvat lähetettiin Diptera.info-sivuston foorumille, jossa alankomaalainen dipteristi Paul Beuk vahvisti määrittymisen *S. longicornis* oikeaksi. Näyteyksilön puutteesta johtuen lajin hyväksyttyminen Diptera-työryhmällä Suomen lajilistalle venyi pitkälle vuoteen 2015. Dipteratyöryhmän jäsenet A. Haarto, J.

Kahanpää ja I. Kakko etsivät turhaan lajia alkuperäiseltä löytöpaikalta; edellä mainitulta kaatopaikka-alueelta löytyi tällöin yksi *Stratiomys singularior*-yksilö, mutta *S. longicornis* jäi havaitsematta. Kuvat olivat kuitenkin hyviä ja melko tarkkoja, joten lopulta syyskuussa 2015 Jere Kahanpää vahvisti määrittymisen oikeaksi vertailtuaan kuvia museonäytteisiin ja kaavoihin.

Lajia ei ole tavattu aiemmin Suomessa. Lähimmät löydöt ovat viime vuosilta Etelä-Ruotsin Skånesta, Malmön eteläpuolella, mutta vanhoja havaintoja löytyy myös Gotlannista, vaikka lajia ei ole sen jälkeen sieltä löytenyt. Laji on löydetty myös Latviasta ja Liettuasta (Spuris 1961, Pakalniškis & Podėnas 1992; Podėnas & Pakalniškis 1997). *Stratiomys singularior* mainitaan myös Virosta Fauna Europaeassa (Rozkošný & Knutson 2013), mutta havaintoa ei ole onnistuttu jäljittämään. Maailmanluettelossa (Woodley 2011) ei ole merkintää Virosta tämän lajin kohdalla.

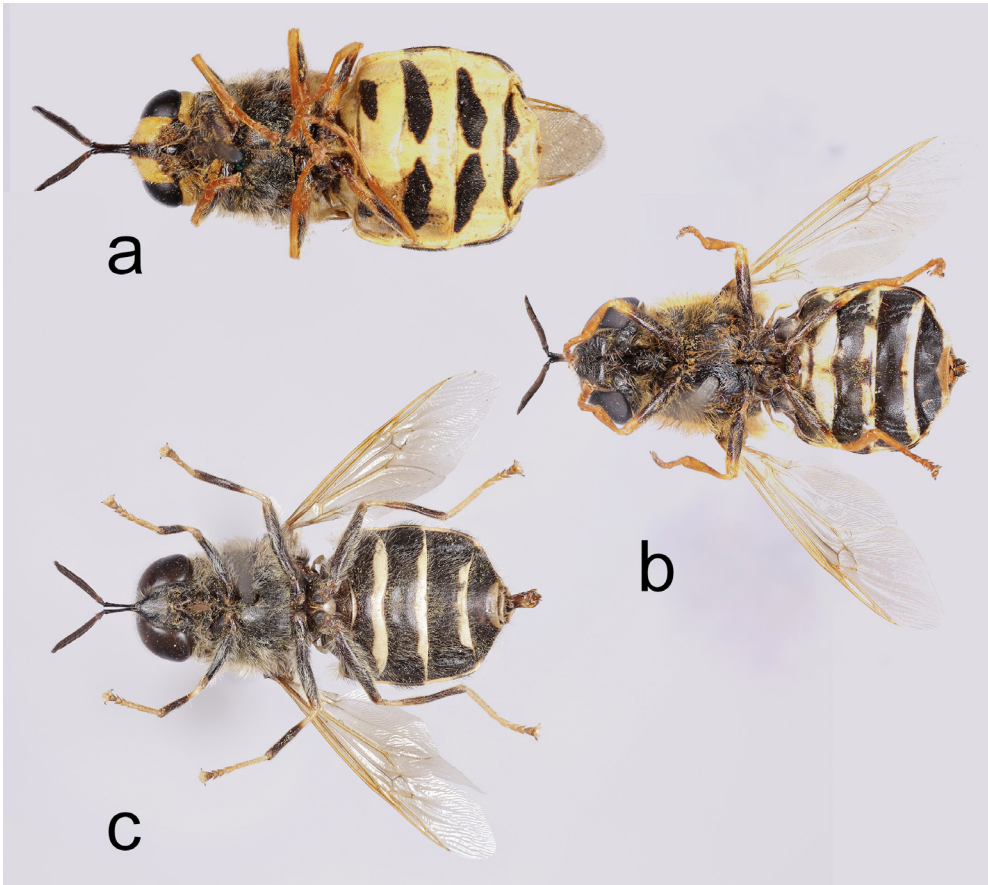
Pohjois-Euroopan *Stratiomys*-lajit

Pohjois-Euroopasta on tavattu viisi *Stratiomys*-lajia. Neljä näistä esitellään Rozkošnýn (1973) asekärpäskirjassa: *Stratiomys cha-*

maeleon Linnaeus 1758; *S. longicornis* (Scopoli 1763); *S. potamida* Meigen 1822 ja *S. singularior* (Harris 1778). Viidettä, *Stratiomys equestris* Meigen 1835, ei ole vielä tavattu Pohjoismaista, mutta se elää harvinaisena Luoteis-Venäjällä ja Baltiassa.

Lajien tuntomerkit esitellään taulukkomuodossa (Taulukko 1) ja kuvissa (Kuvat 3–5). Tämän tiedonannon kohde, *Stratiomys longicornis*, kuuluu lähes kokonaan kokotummiin lajien joukkoon (kts. kuva 3c) ja poikkeaa siten selvästi muista Pohjois-Euroopan *Stratiomys*-lajeista. Ruumiiltaan mustakeltaisten lajien määrittäminen maastossa on hieman haastavampaa. *Stratiomys potamida* erottuu joukosta takaruumiin yläpinnan keltaisten poikkijuovien perusteella (kuva 3d); muilla lajeilla vaalean kuviot eivät muodosta yhtenäisiä poikkijuovia. Jäljelle jäävistä kolmesta lajista (*S. chamaeleon*, *S. singularior* ja *S. equestris*). *S. chamaeleon* on keltaisin: takaruumiin alapuoli on pääosin keltainen (Kuva 4a) ja keskiruumiin pikkukilpi eli scutellum on lähes kokonaan keltainen.

Lajiparin *S. singularior*/*S. equestris* paras maastotuntomerkki on säarien väri. *S. equestris* on kokonaan keltasää-

Kuva 4. *Stratiomys*-lajeja alta. *S. chamaeleon* (a), *S. equestris* (b), *S. singularior* (c).

Kuva 5. *Stratiomys*, naaraiden kasvoja. *S. equestris* (a), *S. potamida* (b).

rinen toisin kuin *S. singularior*, jolla sääret ovat vähintään puoliksi tummat. Naaraat on helppo erottaa naaman värin perusteella: *S. equestris*-naaraiden naaman reunojen kapea keltainen reunus (Kuva 5a) puuttuu *S. singularior*-naarailta. Pää verkkosilmien takana on *S. equestris*-naarailta keltainen, *S. singularior*-naarailta musta. Lajien koiraat eroavat mm. silmien karvoituksen värin suhteen (*S. equestris* vaaleakarvainen, *S. singularior* tumma), mutta tämän tunto-merkin käyttämiseen tarvitaan hyvä luuppi tai mikroskooppi.

Museokokoelmista valokuvattujen yksilöiden löytöpaikkatiedot

Stratiomys chamaeleon: 1 ♀ France, Strassbourg, 17.6.1900, H. Wadzeck leg. (Fig. 3a, 4a), specimens id <http://id.luomus.fi/HT.9401>

Stratiomys equestris: 1 ♂ Germany, München, 29.6.1865 Coll. Krichb. (Fig. 3b, 4b), <http://id.luomus.fi/HT.6569>; 1 ♀ Germany, Pullach, 11.7.1864 Coll. Krichb. (Fig. 5a), <http://id.luomus.fi/HT.6568>

Stratiomys longicornis: 1 ♂ Germany, Bernau bei Berlin, 1.6.1902, H. Wadzeck leg. (Fig. 3c), <http://id.luomus.fi/HT.6578>

Stratiomys potamida: 1 ♀ Germany?, “Porgens s. Kern”
?, July 1900, H. Wadzeck (Fig. 3d, 5b), <http://id.luomus.fi/HT.9400>

Stratiomys singularior: 1 ♂ Slovakia, Bratislava, date
unknown, Hradský leg. (Fig. 3e, 4c), <http://id.luomus.fi/HT.9402>

Kaikki yksilöt ovat Luonnontieteellisen keskusmuseon ko-
koelmissa Helsingissä.

Taulukko 1. *Stratiomys*-lajien tuntomerkkejä.

	<i>S. chamaeleon</i>	<i>S. equestris</i>	<i>S. longicornis</i>	<i>S. potamida</i>	<i>S. singularior</i>
Tuntomerkki					
takaruumis, jaokkeiden takareunat	sivuilla keltaiset täplät, ei yhtenäisiä poikkijuovia	sivuilla keltaiset täplät, ei yhtenäisiä poikkijuovia	kokomusta tai jaokkeiden takakulmissa pienet valkeahkot täplät	sivuilla keltaiset täplät, ainakin 4. jaokkeessa keltainen poikkijuova	sivuilla keltaiset täplät, ei yhtenäisiä poikkijuovia
takaruumis, alapuoli	suurimmaksi osaksi keltainen	suurimmaksi osaksi musta, jaokkeiden takareunassa keltaista	suurimmaksi osaksi musta	suurimmaksi osaksi keltainen	suurimmaksi osaksi musta, jaokkeiden takareunassa keltaista
♂ silmät	kajjut	pitkäkarvaiset, karvat vaaleat	pitkäkarvaiset, karvat tummat	kajjut	pitkäkarvaiset, karvat tummat
♀ verkkosilmän takareuna	keltainen	keltainen	musta	keltainen	musta
♀ naaman musta keskijuova	kapea	leveä, keltaista vain kapealti reunoilla	tuntosarvien alla kapea, levenee alaspäin, suun reuna musta	kapea	naama kokomusta
scutellumin väri	keltainen, mustaa vain tyven keskellä	etureuna ja sivut mustat, takareuna ja piikit keltaiset	etureuna ja sivut mustat, takareuna ja piikit keltaiset	keltainen, mustaa vain kapealti etureunassa	♀: keltainen, vain etureuna musta; ♂ musta alue leveämpi
etu- ja keskisäärien väri	keltainen tai kapea musta vyö	keltainen	kärkipuoli mustahko	keltainen	kärkipuoli mustahko

Viitteet

- Rozkošný, R. (1973). The Stratiomyoidea (Diptera) of Fennoscandia and Denmark (Vol. 1). Fauna Entomologica Scandinavica 1. Scandinavian Science Press Ltd., Gadstrup. 140 s.
- Rozkošný, T. & Knutson, L. (2013). Fauna Europaea: Stratiomyidae. In: Pape, T. & Beuk, P. (2013) Fauna Europaea: Diptera, Flies. Fauna Europaea version 2.6.2, <http://www.faunaeur.org>
- Woodley, N. E. (2001). A World Catalog of the Stratiomyidae (Insecta: Diptera). Myia 11. North American Dipterists' Society, Washington & Backhuys Publishers, Leiden. 484 s.
- Woodley, N. E. (2011). A World Catalog of the Stratiomyidae (Insecta: Diptera): A Supplement with Revisionary Notes and Errata. In I. Brake & F. C. Thompson (Eds.), Contributions to the Systema Dipterorum (Insecta: Diptera). Myia 12: 379–415. Pensoft Publishers, Sofia & North America Dipterists Society, Washington (D.C.).
- Pakalniškis S., Podėnas S. (1992). 258 new to Lithuania Diptera species found in 1964–1992. In V. Jonaitis (ed.) New and Rare for Lithuania Insect Species. Records and Descriptions of 1992. Vilnius, 56–82.
- Podėnas S., Pakalniškis S. (1997). Dvisparniai (Diptera). Kn Lietuvos valstybinių rezervatų flora ir fauna. Vilnius, 152–163.
- Rozkosny, R. & Knutson, L. (2013). Fauna Europaea: Stratiomyidae. Fauna Europaea version 2.6.2, <http://www.faunaeur.org>. Haettu 3.6.2016.
- Spuris Z. (1961). Piezmes par Latvijas PSR Stratiomyidae (Diptera) faunu [Notes on the Stratiomyidae (Diptera) fauna of the Latvian SSR] Latvijas entomologs 3: 82–85 (in Latvian).